

Etika postane možna šele ob preseganju mehanicizma sebičnega gena oziroma šele v medsebojnosti različnih ravni evolucijskih procesov živega sveta

Ob delu Štiri razsežnosti evolucije Eve Jablonke in Marion J. Lamb

Avtorici v uvodu h knjigi Štiri razsežnosti evolucije s podnaslovom "Genetska, epigenetska, vedenjska in simbolna raznolikost v zgodovini življenja" zapišeta naslednje: "Ko upoštevamo vse štiri sisteme dedovanja in njihove medsebojne vplive, se nam razkrije zelo drugačen pogled na darvinistično evolucijo." Stavek vsebuje hkrati izhodišče, ugotovitev in refleksijo. Izhodišče je v glagolu upoštevati in pridevniku medsebojnost. Ugotovitev je v besedi razkrije, refleksija pa v pogledu.

Osnova za njuno razpravo je kljub nagnjenosti v filozofijo dejansko molekularno biološka. Metode, s katerimi utemeljujeta posamezne načine dedovanja oziroma vsako od štirih obravnavanih poti evolucije, so v celoti empirične in enake kot jih poznajo biologi oziroma naravoslovci sedanje pretežno mehanicistično usmerjene znanosti. Poleg molekularne genetike, za katero danes večinoma velja, da določa celotno živo stvarnost, poglobljeno razpravljata o še treh načinih prenašanja lastnosti med generacijami: epigenetski, vedenjski in simbolni. S tem presegata že več kot 50 let trajajoče prepričanje, da je deoksiribonukleinska kislina (DNA) izključni in izključujoči zapis lastnosti, pri čemer pa popolnoma nič ne odstopata od Darwinove razvojne teorije. Še več. Trdita, da dedovanje ni samo vzročno-posledična kemija, ampak da je življenje v procesih, ki medsebojno vlivajo eden na drugega neodvisno od našega znanstveno-hierarhično uveljavljenega sistema fizika – kemija – biologija – psihologija/sociologija. Razprava je sicer redukcionistično razdeljena na štiri dele – vsaka razsežnost je obravnavana naravoslovno analitsko – vendar na koncu pripeljeta tudi do sinteze. Ta izrazito poudarja pomen obojestranskih in večsmernih procesov. Tako je primer genske asimilacije prikazan kot proces, po katerem zunanji dražljaji ustvarjajo in povečujejo možnosti izražanja določene lastnosti, za katero je predispozicija v genski zasnovi že dana, ali pa se v času zunanjih pritiskov celo zgodi. Ti zunanji dražljaji pa niso le naključni kemijski ali fizikalni pojavi, ki bi povzročili prav tako naključno kemijsko mutacijo samega zapisa, ampak lahko, in celo veliko bolj verjetno, nenaključni življenjski procesi istega organizma in njegovih razmerij z okolico, v kateri živi.

Gre torej očitno za težnjo k medsebojnosti posameznih poti, k razkrivanju odnosov med celotno hierarhijo reči, ki sodelujejo v življenjskih procesih, gre za celovitosti bitja in celovitosti odnosa med generacijami, in to na osnovi metod biologije, prav iste znanosti, ki je ob navdušenju nad genetiko zašla v redukcionizem in se skoraj nehala ukvarjati z življenjem kot takim.

Z vključitvijo simbolnega, delno pa že prej, z vedenjsko razsežnostjo darvinistične evolucije, se avtorici spustita tudi na področje refleksije, ki se po doslej znanih in doúmenih dejstvih nanaša predvsem na človeka oziroma človekov – osebni in populacijski – odnos do ostale narave. Kot vemo, v svetu znanosti prevladuje teza, da sta na primer fenomena jezika in simbolnega razmišljanja posledica molekularnih dogajanj centralnega živčnega sistema. V tem smislu smo ljudje posamezniki in tudi populacije ujetniki sicer izjemno zapletenih kemijsko-genetskih procesov, tako imenovanih sebičnih genov, ki določajo osnovo za sprejemljivost in izločanje posameznih lastnosti v časovno-prostorsko določenem okolju. Jablonka in Lambova pa trdita, da je evolucija jezika "izid

neprestanih medsebojnih vplivov kulturnih in genetskih sistemov dedovanja, pri čemer sta pomembni tako ustvarjanje niš kot genetska asimilacija." Na tem mestu se avtorici posebej poglobljeno spustita na področje ekologije, torej izvorno odnosa posameznega bitja do svoje – delno vnaprej pripravljene, delno sooblikovane – ekološke niše. V primeru človeka gre danes predvsem za kulturno nišo. S tem prevladujoči redukcionistični darvinizem na nek način celo približata izvornemu Darwinovemu nauku, po katerem odbiranje temelji na "mogočnih naravnih dejavnikih," in "medsebojnem tekmovanju" torej medsebojnih vplivih posameznih lastnosti naravnih subjektov med različnimi hierarhičnimi nivoji, nikakor pa ne mehanicistične in izključno od spodaj navzgor delujoče diktature molekularne genetike, za katero Darwin sredi 19. stoletja še ni vedel.

Pristop razprave štiri razsežnosti evolucije odnosov kot takšnih konkretno ne ubesedi prav pogosto, ves čas pa obravnava medsebojnost, ki je pravzaprav sinonim za odnos. Morda ima medsebojnost v določenem miselnem okolju celo močnejši pomen v smislu odnosa, saj ne vključuje le ugotovljenega dejstva, ampak življenjsko nujnost komunikacije. Medsebojnost se, dodatno, že na ravni vedenja dotakne etike. Slednja namreč brez možnosti odnosa ne obstaja. Predisponiranost v primeru sebičnega gena namreč vsakemu bitju, v primeru etike predvsem človeku, onemogoča kakršnokoli dolgoročno svobodno delovanje, ki je bilo predhodno morda celo spoznano in dognano kot potrebno. Brez doumetja večrazsežnostnih procesov v teku razvoja življenja je namreč tudi etika kot proizvod socialnega podaljška biološke evolucije brezsmiselna, vzpostavljanje zdravega odnosa do narave pa izpade morda celo kot nepotrebno.

Jurij Dobravec za noemis.jarina.org, marec 2015